

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ РОЗВИТКОМ БАНКУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЗНАЧЕНИХ ОРІЄНТИРІВ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито методологічні засади управління фінансовим розвитком банку в контексті забезпечення орієнтирів його діяльності, представлено схему процесу такого управління, а також надані рекомендації щодо впровадження управління фінансовим розвитком банку в загальну систему банківського фінансового менеджменту.

The methodological basics of bank financial development management in the context of providing the guidelines of its activity is disclosed in the article, the realization process scheme of such management is represented, and also the recommendations for introduction of bank financial development management in general system of the bank financial management are given.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Уповільнення темпів економічного зростання багатьох країн світу, в тому числі й України, є безумовним фактом останніх років. Результатом цього є світова та європейська фінансові кризи, які також суттєво вплинули та продовжують впливати вітчизняну банківську систему.

Основною запорукою фінансового розвитку кожного банку в сучасних умовах повинно бути ефективне управління, яке має ґрунтуватися на розробці та реалізації дієвих заходів із визначення і забезпечення оптимальних показників фінансового розвитку банку. Зазначене вимагає здійснення науково обґрунтованого фінансового прогнозування, планування та реалізації ефективних цільових проектів із забезпечення досягнення банком покращеного фінансового стану, який є результатом його позитивного фінансового розвитку. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває розв'язання проблеми забезпечення стабільного розвитку банківської системи України в цілому та вирішення завдань управління фінансовим розвитком банку як елемента цієї системи.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблеми організації ефективного банківського управління та регулювання є предметом дослідження відомих учених: О. І. Барановського, М. І. Крупки, О. І. Лаврушина.

Питанням розробки теорії й практики управління фінансовими ресурсами банку, оцінювання банківської діяльності приділяють увагу такі вітчизняні науковці, як: Г. М. Азаренкова, І. С. Гуцал, Р. А. Слав'юк, І. О. Школьник.

Наукові та прикладні проблеми фінансового менеджменту банку знайшли відображення в працях вітчизняних і зарубіжних економістів, зокрема: Г. Г. Кірейцева, О. А. Кириченко, О. П. Крайника, О. А. Криклія, О. С. Любуна, Ю. С. Масленченкова, А. А. Мещерякова, Л. О. Примостки, І. В. Сала, П. Роуза, Дж. Сінкі та інших.

Однак аналіз публікацій за цією проблематикою свідчить про те, що на сьогодні існує потреба в комплексних дослідженнях концептуальних теоретико-методологічних підходів до управління фінансовим розвитком банку в напрямі пошуку підходів щодо впровадження такого управління в загальну систему банківського фінансового менеджменту.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття методологічних засад управління фінансовим розвитком банку в контексті забезпечення орієнтирів його діяльності, розкриття сутності схеми процесу реалізації управління фінансовим розвитком банку, а також надання рекомендацій щодо впровадження управління фінансовим розвитком банку в загальну систему банківського фінансового менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під управлінням фінансовим розвитком банку варто розуміти континуальну систему заходів із визначення і забезпечення науково обґрунтованих оптимальних фінансових показників діяльності банку, досягнення значень яких впливає на його перехід з поточного фінансового стану в новий, покращений, який характеризується цільовими значеннями його фінансових показників та відповідністю цільовій моделі фінансового розвитку [1, с.73]. Варто зауважити, що саме таке визначення дозволяє виокремити фінансовий розвиток банку як один із напрямів його загального розвитку, визначити й обґрунтувати сутність і місце управління таким розвитком в системі його фінансового менеджменту [2, с.10].

Впровадження управління фінансовим розвитком банку необхідно здійснювати як на рівні регулятора банківської діяльності – в Національному банку України, так і на рівні аналітичних відділів конкретних банківських установ.

Процес управління фінансовим розвитком банку ми представляємо як систему заходів, що ґрунтується на впровадженні методології визначення цільових показників фінансової діяльності банку і методології забезпечення їхніх оптимальних значень через механізм аналізу, планування, прогнозування на основі рейтингування, оптимізації і реалізації цільових проектів (рис. 1).

Рис. 1. Ілюстрація процесу управління фінансовим розвитком банку (розроблено авторами)

Реалізація процесу управління фінансовим розвитком банку за запропонованою схемою (рис. 1) дозволяє:

- забезпечувати його фінансовий розвиток з позитивним результатом впливу на фінансовий стан банку, тобто перехід зі старого (поточного) фінансового стану в новий, покращений, який забезпечується науково обґрунтованим ефективним впливом на різницю між фактичними (поточними) значеннями фінансових показників діяльності банку та їх запланованими значеннями з метою мінімізації цієї різниці;
- використовуючи ефективні рейтингові технології порівняння результатів власного розвитку з фінансовим розвитком банків-конкурентів [3, с.59], оцінювати рівень фінансового розвитку банку, який відображається через значення відповідних фінансових показників його діяльності для формування цілей фінансового розвитку;
- отримати результати аналізу фінансових показників, які характеризують поточні фінансові позиції банку і його очікуваний стан та служать базою для прогнозування і визначення альтернатив управління фінансовим розвитком банку;
- використовуючи технології оптимізації для визначення оптимальних цільових значень фінансових показників діяльності банку на перспективу, забезпечувати покращення фінансового стану банку в часі у фазі економічного циклу «піднесення» [4, с.153; 5, с.105], що може відбуватись різними шляхами, в тому числі й за оптимальною (раціональною) траєкторією, яка характеризується науково обґрунтованим ефективним впливом на різницю між фактичними (поточними) значеннями фінансових показників діяльності банку та їх запланованими значеннями;
- використовувати ефективний механізм управління фінансовим розвитком банку, основу якого складають методи аналізу, прогнозування, планування та інструменти реалізації цільових проектів;
- реалізувати загальну концепцію управління фінансовим розвитком банку на основі рейтингування, прогнозування і реалізації цільового проекту [6, с.211, 212], які є дієвим апаратом для підтримки континуальної системи заходів фінансового прогнозування і планування діяльності банку, а також системи заходів для реалізації цільового проекту фінансового розвитку банку.

Впровадження в систему фінансового менеджменту банку такої складової, як управління фінансовим розвитком банку, вимагає впровадження двох взаємопов'язаних заходів: по-перше, визначення цільових показників діяльності банку, які відповідають цільовій моделі його фінансового розвитку, і, по-друге, забезпечення цих цільових показників – орієнтирів подальшого фінансового розвитку.

На нашу думку, методологія визначення цільових показників фінансової діяльності банку має реалізовуватися шляхом виконання такої послідовності дій:

- аналіз та оцінювання поточної діяльності банку для визначення рівня його фінансового розвитку;
- визначення орієнтирів подальшого фінансового розвитку банку.

У рамках аналізу та оцінювання поточного рівня фінансового розвитку банку варто:

1. Оцінити та проаналізувати власну надійність. Питання стабільного та ефективного функціонування комерційного банку в розрізі ухвалення оптимальних управлінських рішень для отримання статусу «надійний банк» є актуальними питаннями сьогодення. Керівництво банку, клієнти банку і, що не менш важливо для фінансового розвитку банку, інвестори, мають володіти прозорою і достовірно інформацією щодо питання – чи надійним є конкретний банк, чи ні, порівняно з іншими банками.
2. Оцінити та проаналізувати власний кредитний рейтинг. Високий кредитний рейтинг впливає на прозорість фінансової установи, навіть якщо він проведений внутрішніми силами банку, і позитивно характеризує його як з позиції контрагентів і кредиторів, так і з позиції клієнтів. Визначення кредитного рейтингу банку варто проводити на основі методики оцінювання кредитоспроможності позичальника, що розроблена Національним банком України [7].

3. Оцінити та проаналізувати власний загальний фінансовий стан, який є індикатором рівня фінансового розвитку банку. Значення фінансових показників діяльності банку та їхній ґрунтовний аналіз дають повну інформацію про діяльність конкретного банку, стан його фінансового менеджменту, оскільки високі рейтингові позиції надійності банку, його високий кредитний рейтинг і висока оцінка загального фінансового стану відповідають раціональному та ефективному менеджменту банку.

Результатом оцінювання діяльності банку має бути число (скаляр) чи вектор, чи матриця, що дозволяє порівнювати рівень фінансового розвитку банку в динаміці. Такий підхід є зручним і результативним інструментом, яким варто користуватися при здійсненні управління фінансовим розвитком банку.

Наступною рекомендацією щодо впровадження управління фінансовим розвитком банку є проведення аналізу і оцінювання його діяльності порівняно з банками-конкурентами, що мають бути здійснені в рамках методології управління фінансовим розвитком банку як на етапі оцінювання поточної діяльності банку, так і при визначенні прогностичних орієнтирів його фінансового розвитку. Для цього дієвим, адекватним і зручним підходом є використання апарату рейтингування банків. Таке рейтингування має за мету виявити слабкі та/або сильні місця у фінансовій діяльності цього банку. Здійснюючи такий аналіз, важливим фактом є те, що стан банку в загальному розумінні – будь-то надійність, кредитоспроможність, чи фінансовий стан тощо – характеризується в числовому вираженні.

На етапі визначення орієнтирів фінансового розвитку банку варто використовувати методичний підхід до оптимізації фінансових показників його діяльності, який базується на їх прогнозуванні та використовує при цьому рейтингові технології [3].

При здійсненні науково обґрунтованої оптимізації фінансових показників діяльності банку рейтингове число банку стає оптимальним (раціональним). У цьому випадку банк має будувати управління фінансовим розвитком відповідно до визначеної моделі цього розвитку, яка складається з множини взаємопов'язаних фінансових показників надійності, кредитоспроможності і загального фінансового стану.

Важливим фактом є те, що не вся діяльність банку може характеризуватися і виражатися кількісно через грошові одиниці. Так, наприклад, асортимент банківських послуг, характеристика кадрового, інформаційного, правового, виробничого і техніко-технологічного розвитку, якість менеджменту банку, маркетингові дослідження тощо є якісними показниками. Банківська установа є специфічною структурою і згідно зі статтями 60–62 Закону «Про банки і банківську діяльність» [8] більшість даних про роботу банків відсутні – змістовна частина щодо їх діяльності є комерційною таємницею і призначена для внутрішнього використання. Отже, конкретний банк спроможний використовувати різні методики і підходи до фінансового аналізу тільки власної діяльності, йому відкритий доступ до власних кількісних і якісних характеристик. Але коли мова йде про порівняння показників власної діяльності з показниками діяльності банків-конкурентів, то на цьому етапі фінансового аналізу та оцінювання виникають певні труднощі, тому що в розпорядженні аналітичних відділів тільки опубліковані дані фінансової звітності банків України [9].

У рамках вирішення завдань проведення рейтингової діагностики фінансового стану банку дуже важливим є підхід до оцінювання окремо кожного рейтингу як однієї з ключових характеристик діяльності банку. При проведенні такої діагностики необхідно застосовувати технологію поступового умовного видалення окремих банків із групи досліджуваних, яка дозволяє виявляти найкращі банки та не допускати помилкового включення «слабкіших» банків до підсумкової рейтингової сукупності. Варто також зазначити, що кількість рівнів в запропонованій технології за необхідності може бути змінена. На нашу думку, можна виділити три рівні: надійність банку, його кредитоспроможність і загальний фінансовий стан, що наочно демонструють ефективність застосування такого підходу при аналізі та оцінюванні рейтингової позиції конкретного банку порівняно з банками-конкурентами досліджуваної рейтингової сукупності, а також при застосуванні методичного підходу до оптимізації фінансових показників діяльності цього банку.

Особливо чутливим місцем при використанні рейтингових методик є отримання коректної експертної інформації про групу еталонних банків, від якої переважно залежить точність отриманих у результаті розрахунків формул для визначення рейтингів банків. Використання експертних підходів при здійсненні рейтингування банків-конкурентів забезпечує адекватність отриманої інформації і створює систему, яка дозволяє врахувати важливість різних за своєю природою порівнюваних показників банківської діяльності.

В цілому, аналізуючи показники власної фінансової діяльності, які є набором індикаторів, що характеризують надійність, кредитоспроможність й загальний фінансовий стан банку, і використовуються при рейтингуванні, керівництво банку та/або аналітичний відділ банку може оцінити їхні значення і застосувати превентивні дії щодо підтримки поточних позицій банків на майбутній період (як мінімум) або для підвищення своїх показників, зважаючи на те, що результати фінансової діяльності банків-конкурентів можуть бути кращими в майбутньому.

У свою чергу, Національний банк України як регулятор банківської діяльності має здійснювати управління фінансовим розвитком банку через методи регулювання і контролю, основою для яких служать економічні нормативи діяльності банків [10]. Національний банк встановлює нормативи з метою регулювання банківської діяльності на основі безвиїзного нагляду для моніторингу діяльності окремих банків і банківської системи України в цілому.

Відомо, що до економічних нормативів діяльності банків належать: нормативи капіталу; нормативи ліквідності; нормативи кредитного ризику та нормативи інвестування. Здійснюючи контрольні функції, регулятор відслідковує динаміку зміни відповідних показників діяльності банку, яка має відображення в тих чи інших фінансових показниках. Нормативні показники, що встановлені регулятором, є базовими обмеженнями, в рамках яких банк має організовувати як фінансове планування і прогнозування, так і регулювання і контроль за виконанням планів при здійсненні управління власним фінансовим розвитком.

На наш погляд, для дієвого моніторингу відповідності діяльності банків встановленим нормативам регулятору варто запровадити практику обов'язкового публічного рейтингування вітчизняних банківських установ із розкриттям отриманих результатів у засобах масової інформації (Вісник Національного банку України, сайт Національного банку тощо). Сьогодні Національний банк України для рейтингування вітчизняних банків використовує рейтингову систему CAMELS [11], застосування якої потребує значної кількості закритої інформації, також закритими є й результати такого рейтингування, які доступні для аналізу тільки регулятору банківської діяльності та конкретному банку, якому надана відповідна рейтингова оцінка. Результати такого рейтингування не оприлюднюються, тому пропонуємо запровадити рейтингування за більш прозорою методикою, яка використовує виключно публічні дані фінансової звітності щодо діяльності банків. Доведення результатів такого рейтингування до інших банків, потенційних інвесторів та вкладників, сприятиме стимулюванню банків до підвищення ефективності своєї діяльності, а також дасть можливість банкам орієнтуватися на результати діяльності своїх конкурентів, як по всьому банківському сектору України, так і по окремих групах банків, до яких вони можуть бути віднесені по тих чи інших критеріях (розмір активів, прибутковість, розмір капіталу, регіональне розміщення тощо).

Національному банку України можна рекомендувати запровадити обов'язкове нормативне рейтингування, під яким розуміють встановлення відповідних нормативів рейтингу надійності, кредитоспроможності, загального фінансового стану тощо, які мають розраховуватися для певних груп банків. Публічне оцінювання відповідності діяльності вітчизняних банків зазначеним нормативам рейтингів дозволить удосконалити процес моніторингу з боку регулятора, а також стимулюватиме банки підвищувати ефективність своєї діяльності, що має відображення у рівні їхнього фінансового розвитку, який порівнюється з рівнем розвитку банків-конкурентів певної групи, сформованої за відповідними класифікаційними ознаками (розмір активів, прибутковість, розмір капіталу, регіональне розміщення тощо).

Висновки і перспективи подальших розробок. Впровадження управління фінансовим розвитком в діяльність кожного банку має здійснюватись як на рівні Національного банку України, так і на рівні аналітичних відділів конкретних банківських установ. Процес управління фінансовим розвитком банку на рівні окремого банку має виглядати як реалізація ефективної системи заходів, що ґрунтується на впровадженні методології визначення цільових показників фінансової діяльності банку і методології забезпечення їхніх оптимальних значень через механізми аналізу, планування, прогнозування на основі рейтингування, оптимізації і реалізації цільових проектів. Аналізуючи показники фінансової діяльності, які характеризують рівень фінансового розвитку банку і є набором індикаторів, що використовуються при рейтингуванні задля порівняння результатів власної діяльності із банками-конкурентами, керівництво банку та/або його аналітичний відділ має оцінити їхні значення і застосувати превентивні дії щодо підтримки (як мінімум) поточних позицій банку на майбутній період або для підвищення рівня свого фінансового розвитку, зважаючи на те, що результати фінансової діяльності конкурентів можуть бути кращими в майбутньому. Регулятору варто запровадити практику обов'язкового публічного рейтингування вітчизняних банків, що базується на обов'язковому нормативному рейтингуванні з розкриттям отриманих результатів у засобах масової інформації [12, с. 114–125].

Список використаної літератури

1. Самородов Б. В. Аналіз та визначення сутності управління фінансовим розвитком банку / Б. В. Самородов // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Харків: ХІБС УБС НБУ, 2012. – Вип. 1 (12). – С. 66–75.
2. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку: підруч.; 2-ге вид., доп. і перероб. / Л. О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
3. Самородов Б. Методологічні основи застосування теорії оптимізації у банківській справі / Б. Самородов // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 7. – С. 58–61.
4. Пікус А. Ю. Питання економічного зростання та розвитку в економічній науці / А. Ю. Пікус // Економічний простір. – № 35. – 2010. – С. 152–168.
5. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Харків: ІНЖЕК, 2003. – 328 с.
6. Самородов Б. В. Концепція управління фінансовим розвитком банку через систему рейтингування, прогнозування і зовнішніх запозичень / Б. В. Самородов // Науковий інформаційний журнал «Бізнес-інформ». – № 10. – Харків: ХНЕУ. – 2012. – С. 209–215.
7. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: Постанова Національного банку України № 23 від 25.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
8. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2121–III від 07.12.2000 р. (зі змінами та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
9. Структура активів, зобов'язань, власного капіталу, фінансових результатів діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
10. Економічні нормативи діяльності банків: матеріали офіц. сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123298.
11. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS: Постанова Правління Національного банку України № 171 від 08.05.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0171500-02>.
12. Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи України / [авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Тридіда, д-ра екон. наук, проф. Г. М. Лазаренкової]. – К.: УБС НБУ, 2014. – 335 с.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2014.